

Sv. Augustin kao egzegeta.

Prof. O. Petar Vlašić.

1. Egzegetski rad sv. Augustina.

Sv. Augustin bez sumnje zaprema jedno od prvih mjesta među kršćanskim filozofima i katoličkim dogmatičarima. Svi kasniji dogmatičari u obrađivanju kršćanskih istina pozivlju se u prvom redu na njega kao na najjači auktoritet. Ne može se to isto kazati i o Augustinovom auktoritetu u biblijskim pitanjima. Tu on ne stoji u prvom redu; zaostaje za jednim — recimo — sv. Jeronimom ili Origenom. Ima ih doduše, koji Augustina kao tumača Sv. Pisma stavljaju pred sv. Jeronimom,¹ ali uzasve dužno poštovanje prema velikom sv. Augustinu možemo ipak mirne duše kazati, da ga na tom polju znatno nadvisuje sv. Jeronim, taj »in Scripturis Sacris Doctor Maximus« kao što opet Augustin »Doctor Profundissimus«, nadvisuje Jeronima na polju dogmatike. Već ta okolnost što sv. Augustin nije znao nimalo hebrejski, a grčki tek nesavršeno, čini, da ga se ne može ubrajati među prve egzegete, jer bez temeljitog poznavanja hebrejskog i grčkog jezika nije moguće temeljito tumačiti Sveto Pismo.

Sv. Augustin nije se ni bavio specijalno stručnjačkom kritikom i egzegezom Sv. Pisma kao sv. Jeronim. On je većim dijelom pojedine dijelove Sv. Pisma tumačio onako od prigode do prigode u svojim propovijedima, koje je kroz dugi niz godina kao hiponski biskup držao svome stada. I u svojim polemikama protiv Arijanaca, Manihejaca, Pelagijanaca, Donatista i drugih heretika i šizmatika ondašnjega vremena pozivlje se

---

¹ Na pr. protestant Keil u svom Uvodu u Sv. Pismo (Einleitung, str. 658 i d.).

na Sveto Pismo i pojedine tekste tumači, da dokaže neispravnost heretičnih nauka.

Ipak mora se priznati — a to i svi kasniji egzegete sve do naših dana suglasno priznaju — sv. Augustin jest veoma plodni i uvaženi egzegeta. Glavnija njegova egzegetska djela, koja su se do nas sačuvala, jesu slijedeća:

1. »*De doctrina christiana*«, četiri knjige. Tu sv. Naučitelj uči kako treba istraživati i kako tumačiti smisao Sv. Pisma. To bi dakle bila jedna važna hermeneutska pouka.

2. »*De Genesi contra Manichaeos*«, a u vezi s time nedovršeno djelo »*De Genesi ad litteram*« i opet u »*Ispovijestima*« o istom predmetu u knjizi 11—13. Četiri puta dakle obrađivao je sv. Augustin Genezu i to većim dijelom samo prva poglavlja; tri prva puta doslovno, dok je u »*Ispovijestima*« dao alegorijski smisao stvaranja svijeta.

3. »*Locutionum libri septem*« i »*Questionum libri septem*« u vezi sa Heptateuhom (Mojsijeve knjige, Josue i Sudaca). U prvom djelu (»*Locutiones*«) rasvijetljuje manje poznate latinske fraze; u drugom (»*Quaestionum*«) rasvijetljuje teža mjesta spomenutih biblijskih knjiga.

4. »*Adnotationes in Job*«.

5. »*Explanationes in Psalmos*«. Opširno tumačenje svih 150 Psalama, ali — kako ćemo niže vidjeti — ne doslovno, nego gotovo isključivo alegorično, tipično, mistično s moralnim aplikacijama. Te »*explanationes in Psalmos*« jesu radije poučni govori za narod na temelju Psalama, nego li tumačenje samih Psalama. No još i danas imaju neprocijenjivu vrijednost za dubine misli i moralnih pouka.

6. »*De consensu Evangelistarum*«, četiri knjige. U trim prvim knjigama raspravlja sv. Naučitelj o Evanđeljima uopće, a u četvrtoj knjizi riješava mnoga prividna protivuriječja u Evanđeljima. Ovo dakle djelo »*De consensu Evangelistarum*« jest kao neki uvod u Evanđelja, koja tumači u slijedećim djelima.

7. »*Quaestionum evangelicarum libri duo*«. Tu iznosi alegorično i moralno tumačenje nekih mjesta iz Matejevog i Lukinog evanđelja.

8. »*De sermone Domini in monte*«, dvije knjige. Vanredno duboko i poučno tumačenje poznatog Isusovog go-

vora na gori blaženstva, kako ga je zabilježio sv. Matej u gl. 5—7.

9. »Tractatus in Joannem«. Najvažnije egzegetsko djelo sv. Augustina. U 124 oštroumne rasprave daje nam on tu dogmatsko tumačenje četvrtog evanđelja pobijajući zablude i kriva tumačenja Arijanaca, Donatista, Pelagijanaca i drugih heretika.

10. »Expositio quarumdam propositionum ex ep. ad Romanos«. U jednoj posebnoj raspravi »Expositio in Epist. ad Rom inchoata« sv. Naučitelj protumačio je samo sedam prvih redaka znamenite Pavlove poslanice Rimljanima. Ovdje u ovom djelu riješava 84 teža teksta iste poslanice. Ali sam sv. Naučitelj nije bio zadovoljan takovim riješenjem, za koje je priznao, da je riješio »non satis accurate«.²

11. »Expositio epistolae ad Galatas«. Tu je tumačenje cijele poslanice Galaćanima.

12. »Tractatus decem in epistolam Joannis ad Parthos«. Veoma suptilne rasprave o Riječi Božjoj na temelju I. poslanice sv. Ivana Apostola a osobitim obzirom protiv krivog naučavanja Arijanaca o presv. Trojstvu i o utjelovljenju vječne Riječi.

13. I u mnogim drugim svojim djelima — dogmatskim ili polemičnim — sv. Naučitelj rasvijetljuje i tumači mnoga mjesta Sv. Pisma već kako mu se prigoda pružila.

2. Augustinova metoda u tumačenje Sv. Pisma.

Sv. Augustin nije imao ambicije — neka mi se dopusti ovaj izraz — da nam dade stručno, znanstveno tumačenje bilo pojedine knjige bilo čitavog Sv. Pisma. Niti se u svom tumačenju držao kakvog sistematskog reda, niti je razbijao glavu kako tekst glasi u hebrejskom izvorniku ili u grčkom. Njemu je pred očima lebdjela opća korist povjerenoga mu stada. On je visoko cijenio Sveto Pismo; znao je, da je to neiscrpivo vrelo božanske istine, pa je gledao da tu istinu — čistu i nepatvorenu — iznese pred kršćanski puk, da u nju vjeruje. Znao je, da se u Svetom Pismu sadrži pravilo života, spasonosna nauka, pak je on nastojao, da to pravilo stavi do znanja kršćan-

² U svom djelu »Retractationum« I. 23 (Migne: Patres Lat. 32, 620).

skom puku, da mu pokaže pravi put, kojim treba da ide, ako hoće da se spasi. Za to je u tumačenju Sv. Pisma gotovo svagda upotrebljavao homiletsku metodu. Pojedine tekste iz Sv. Pisma uzimao je za podlogu svojih homilija na stanovite dane i tumačio ih već prema svečanosti i zgodi, koja se tog dana slavila. Htio je puku rastvoriti blago Sv. Pisma, a propovijed je u ono doba u tu svrhu bila najpodesnije sredstvo. Puk je onda malo čitao, a puno slušao. Svakog dana dolazili su kršćani u crkve, da se Bogu mole i da slušaju svog biskupa, gdje im drobi kruh riječi Božje. Augustin je uzimao tekst, koji je imao nekog bilo alegoričnog bilo mističnog ili inače drugog odnošaja prema otajstvu koje se onog dana slavilo ili prema uspomeni kojeg sv. mučenika ili prema kojoj crkvenoj zgodi. Na temelju toga teksta sveti biskup raspravljao je opširno o vjerskim istinama i davao moralne pouke. A sve svoje tvrdnje potkrepljivao je navodima iz Sv. Pisma. U tim govorima aludira na ondašnje heretike, raskolnike, pogane; aludira na poroke i mane ondašnjeg vremena tumačeći ona mjesta Sv. Pisma baš kao da su na dotične heretike ili protiv dotičnih društvenih poroka napisana. Time je njegovo tumačenje postajalo aktuelno i za ondašnji naraštaj zanimivo.

Razne okolnosti vremena, mjesta i osoba utjecale su na sv. Augustina da protumači ovaj ili onaj odlomak Sv. Pisma. U prvom redu bili su oni odlomci iz poslanica Pavlovih ili iz Evandelja, koji su se dotičnog dana pod službom Božjom čitali u crkvi. Psalam 126. protumačio je na godišnjicu mučeništva sv. Krispina muč., a ps. 137. na dan sv. Feliksa muč. Mesijanske psalme tumačio je na blagdane Gospodnje tumačeći ih u smislu onog otajstva iz života Spasiteljeva, koje se toga dana slavilo. Psalme, u kojima je bilo koja aluzija na smrt Mesijinu protumačio je Velike sedmice i ulomci tih tumačenja još se i danas u crkvi katoličkoj čitaju kao lekcije drugog Nokturna »Officii Tenebrarum« na Veliku srijedu, četvrtak i petak uvečer. U Uskrsno doba tumači psalme, u kojima dolazi »Aleluja«.

Nekoje od psalama, kako to on sam ističe, protumačio je sv. Naučitelj na molbu nekih prijatelja ili vjernika. Tako za ps. 125. i ps. 131. kaže, da je poduzeo tumačenje tih psalama, jer su ga na to prijatelji molbama naveli. Tumačenje ps. 34. i 139. nastalo je na molbu biskupa, koji su u Kartagi imali sasta-

nak; ps. 52. protumačio je na molbu jednog biskupa prijatelja. Na početku ps. 51. veli, da su braća zaželjela, da ne samo usmeno, nego i pismeno imadu ono, što im je govorio, pak je zato izišlo napisano tumačenje ovoga psalma.

Dulje je vremena oklijevao, da protumači najduži psalam u knjizi Psalama t. j. 118. »Beati immaculati in via«. U prologu k istom tumačenju kaže: »U koliko mi se čini, da je lako tumačiti ovaj psalam, u toliko većma uviđam, koliko je dubok smisao istog.« Ipak, jer je znao koliko duševne koristi može narod crpsti iz dobro shvaćenog ovog uzvišenog psalma, koliko u njemu ima duboke nauke i poticala na krepostan život, popustio je molbama mnogih i dao se na tumačenje toga psalma, te ga svega priveo kraju u nekoliko krasnih rasprava. Tako je došlo, da je sv. Naučitelj protumačio sve Psalme.

Povod da tumači Evandjelja, napose četvrto Evandjelje dale su mu zablude ondašnjih heretike: Arijanaca i Pelagijanaca, koje je on istinitom riječi sv. Evandjelja raskrinkao i ušutkao.

Iz svega dakle rečenoga vidimo, da je sv. Augustin tumačio Sv. Pismo onako nuzgredno, a ne »ex professo«.

U svom tumačenju sv. Naučitelj ne obzire se toliko na literalni, koliko na duhovni smisao Svetog Pisma. On uopće vidi u riječima Sv. Pisma više značenja i tvrdi, da se Sv. Pismo može na razne načine tumačiti. O tom on piše u svojim Ispovijestima³ osobitim obzirom na Heksaameron: »Saslušav i promotriv dobro sva tumačenja, neću se prepirati riječima, jer to ništa ne pomaže, nego smeta onima, koji slušaju; dok zakon Tvoj (Bože) pomaže za sagrađenje onome, koji se njime dobro služi, jer mu je svrha ljubav iz čista srca, dobre savjesti i vjere nehinjene... Kad ja te istine vatreno ispovijedam, što mi smeta, Bože moj, svjetlosti očiju duše moje, što mi smeta, da se one riječi mogu razno, no ipak istinito razumjeti? Što mi smeta, da ja drugčije tumačim riječi Moj-sijeve, nego ih tumače drugi? Mi svi kad čitamo, gledamo naći i razumjeti, što je htio reći pisac, koga čitamo; pa kad držimo, da je on ljubio istinu, ne usuđujemo se pomisliti, da je on rekao

³ Knjiga XII., gl. 18. Donosim po prijevodu A. Sassa. Zagreb 1904.

ono, što mi znamo ili cijenimo da je laž. Kad dakle svak gleda naći u Svetom Pismu pravi smisao pisca, koje je to zlo, ako on uzme onaj smisao, koji mu Ti, o svjetlosti svakog uma što istinu ljubi, kažeš kao istinit, premda to nije smisao pisca, kad to ništa ne oduzima da je i pisac istinu mislio i ako ne uprav onu istu?« A u vezi s time u istim Ispovijestima sv. Naučitelji veli: »Kad dakle jedan veli: »Mojsije je mislio ovo što ja kažem«, mislim, da ću se ja pobožnije izraziti veleći: »Zašto nije mislio jedno i drugo, kad je jedno i drugo istinito?« Tako isto bih rekao kad bi mi se iznio koji treći, koji četvrti i koji mu drago drugi smisao, samo kad bi bio vjerojatan. Zašto da ne vjerujemo, da je svete smisle vidio onaj sluga jedinoga Boga, koji je kroz njega svete knjige svoje hotio prilagoditi različitoj umnoj oštrini tolikih, koji su u njima imali viditi razni no istiniti smisao?«⁴

Dosljedan tome Augustin je tu svoju teoriju provodio i u praksi. On nije bio zadovoljan da nam iznese samo jedan smisao pojedinih dijelova Sv. Pisma, nego ih gdje gdje iznosi po dva, po tri, pa i četiri. Da navedem samo jedan primjer: Psalam 3. »Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me = Gospode, zašto su se umnožili koji me muče« tumači sv. Naučitelj na tri razna načina, od kojih nijedan ne donosi literalni smisao. Taj je psalam kako to izrijeком svjedoči natpis psalma, spjevao David, kad je bježao od Apsalona sina svojega. Tu David spominje množinu svojih neprijatelja i kako su ovi već pobjedonosno klicali: »nema mu spasa!« Ali on je svoje pouzdanje stavljao u Boga, a to pouzdanje činilo ga u duši mirnim i sred najveće pogibelji. Ističe zatim kako ga je Bog izbavio u svakom pogledu te na nj i na puk njegov izlio svoj sveti blagoslov.⁵ — MIMOŠAVŠI ovo literalno tumačenje sv. Augustin tumači psalam u ovom trovrsnom smislu:

⁴ Ispovijesti: Knjiga XII. gl. 31.

⁵ V. moje opširno literarno tumačenje ovog psalma u I. svesku mog djela: Psalmi Davidovi prevedeni i protumačeni na temelju hebrejskoga teksta s osobitim obzirom na Aleks. i Vulg. prijevod. Dubrovnik 1923., str. 121.—131.

1. U smislu mesijanskom. Sve što se govori u ovom psalmu treba uzeti da se odnosi na Krista, jer se na Njemu sve ovo vjernije ispunilo, nego na Davidu. Sv. Naučitelj primjerice čudi se što nekoji tumače r. 6. ovog psalma: »Ego dormivi et soporatus sum; et exsurrexi quia Dominus suscepit me« samo o Davidu, kao da je za nas nešto važnoga što je David spavao, pa poslije ustao. Ima se dakle ovo uzeti o Isusovoj smrti i uskrsnuću. Što govori »Ego« ističe time Isus, da se je svojevolutno predao muci i smrti. »Dormivi« i »soporatus sum« uzimlje sv. Naučitelj za oznaku umiranja (»dormire«) i smrti (»soporatus sum«). »Exsurrexi« znači uskrsnuće Kristovo, a stavljen je glagol u 1. licu, jer je Krist vlastitom moći svoga božanstva uskrsnuo iz groba.

2. U smislu alegoričnom primjenjujući ga Crkvi Kristovoj, koja sa Kristom svojom glavom sačinjava jedno mistično tijelo. U ovom psalmu dakle prorok unaprijed predviđa mnoga progonstva Crkve Kristove, zato bolno vapije: »Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me; multi insurgunt adversum me«. Ali vidi sv. prorok i pobjede Crkve Kristove, zato veselo klikće: »Non timebo millia populi circumdantis me«.

3. U smislu moralnom primjenjujući ga svakom vjerniku. Svaki od nas, kad je pritisnut nevoljama, može vapiti sa psalmistom: »Gospode, zašto su se umnožali koji me muče; mnogi ustaju protiv mene!« Što se u r. 6. kaže: »Ego dormivi... et exsurrexi« vrijedi to za svakoga vjernika. On spava, kad je u grijehu, uskrisuje, kad se pomiri s Bogom.

Uopće sv. Augustin vidi u Sv. Pismu svugdje Krista. Zato je kod njega mesijansko tumačenje najčešće. Mnogi psalmi, kaže on, i ne mogu se doslovno razumjeti o Davidu ili o komu drugom čovjeku, nego samo o Kristu. Tako n. pr. ps. 70. »In te, Domine, speravi« ili ps. 88. »Misericordias Domini in aeternam cantabo«, koje i poglavica apostolski sv. Petar navodi kao mesijanske.⁶ Opaža, da se Krist na križu poslužio

⁶ Dj. Ap. 2, 25.

riječima psalmiste (ps. 21) kao da nas je time htio podučiti, da su psalmi napisani zbog Njega. Gdje u psalmima ima štogod što ne odgovara Kristovoj svetosti to se ima razumjeti o dijelovima mističnog tijela Kristova, a to su vjernici, među kojima ima i grješnika. U tom smislu imaju se n. pr. tumačiti riječi ps. 21. »*L onge a salute mea verba delictorum meorum*«. Pošto Krist, sama svetost, nema grijeha, to je rečeno o grijesima Njegovih vjernika, koji s Kristom sačinjavaju mistično tijelo.⁷

U ostalom ovako mesijansko tumačenje Sv. Pisma, napose psalama općenito je kod svetih Otaca. U tom smislu je pisao Tertulijan: »Gotovo svi psalmi podrazumijevaju Kristovu osobu, predaju nam kako Sin Ocu, Krist Bogu govori.«⁸ Slično i sv. Jeronim: »*David*, naš Simonid, Pindar i Alcej, Katul i Seren, pjeva Krista uz liru i psaltirom od deset žica diže ga kad uskršava od mrtvih.«⁹

Da spomenem još jednu vlastitost metode sv. Augustina u tumačenju Sv. Pisma.

U svom tumačenju nastojao je sv. Naučitelj da što blaže protumači neke izraze Sv. Pisma, koji bi mogli sablazniti neupućene. Gdje n. pr. u psalmima psalmista vapije za o s v e t o m on tumači, da tu nije govor o osveti, nego da psalmista proročki ističe, da će bezbožnici biti kažnjeni, ako se ne obrate. Davidove želje i molitve protiv njegovih neprijatelja nisu to želje i molitve protiv osoba, nego protiv grijeha. Grijeh neka Bog iskorijeni, a ne griješnike. S druge strane neprijatelji Davidovi nijesu bili samo lični njegovi neprijatelji, nego uopće neprijatelji Božji, bezbožnici, pa i đavli; za njih dakle moli, da ih Bog ponizi i kazni.

Pod dobrima, koja se obećavaju onima, koji se Boga boje, nemaju se razumjeti zemaljska dobra, jer i iskustvo uči, da

⁷ Sv. Naučitelj temelji to na Vulgatinom prijevodu. U izvorniku je drugčije. Tu nije govor o grijesima, nego o vapaju. Ja sam u spomenutom svom djelu u ovom smislu upriličio i prijevod iz Vulgate. V. »*Psalmi Davidovi*« I. sv., str. 375. i kritično-filološka opažanja, str. 379.

⁸ *Adversus Praxeam*, c. 11.

⁹ U poslanici Pavlinu. V. Markovićev prijevod: »*Izabrane poslanice sv. Jeronima*«. Zagreb 1908., I., str. 277.

često pravednici oskudijevaju zemaljskim dobrima dok bezbožnici obiluju. Pod tim dobrima dakle treba razumjeti duševna dobra, vječna dobra na nebesima.

Nekoji su se i u ono doba sablažnjivali što su u Starom Zavjetu neki sveti patrijarhe imali više žena, dok je to u Novom Zavjetu strogo zabranjeno. Sv. Naučitelj i u svojim tumačenjima i u svojim Ispovijestima dokazuje, da Bog prema prilikama mjesta i vremena nekoje stvari dopušta ili zabranjuje, a samo ono, što je samo po sebi zlo, nije nikada dopušteno. Tako o toj stvari piše u Ispovijestima:¹⁰ »Nisam znao ni onu unutaraju pravdu, koja ne sudi po običaju, nego po velepravednom zakonu Boga svemogućega, po komu se uređuju razni običaji prema razlikosti zemalja i vremena, premda On ostaje uvijek i svuda isti, ne ovdje ovaki, a ondje onaki, niti sada ovaki, a negda onaki; po komu su pravedni. Abraham i Izak i Jakov i Mojsije i David i svi oni, koji su kroz Božja usta bili pohvaljeni, a koje su za nepravedne sudili nezalice što sude po čovječjem danu i mjere običaje cijeloga roda ljudskoga svojim običajem. Isto kao kada tko nerazumijući se u oružje ni što ide za svako udo, pokriva glavu goljenkom, a na noge obuva kacigu, te mrmlje da ne idu dobro; ili kao kad je u koji dan popodne određeno za praznikovanje, pa se tko tuži što ne može ništa izložiti na prodaju, dok mu je ujutro bilo dopušteno; ili kad bi tko vidio gdje jedan sluga u jednoj kući radi nešto što ne može raditi tko služi piće... Tako rade oni što se srde, kad čuju da je pravednicima u prošle vijekove bila dopuštena koja stvar što sada pravednicima nije dopuštena i da je Bog prema okolnostima vremena onima dao jedne zapovijedi a ovima druge i ako jedni i drugi ostaju podložni istoj Njegovoj vječnoj Pravdi. A ipak ti isti dobro vide kako u jednom te istom čovjeku, i u jednom te istom danu, i u jednoj te istoj kući, jednome članu pristoji se jedno a drugome drugo; kako ono što je dosada bilo dopušteno za uru nije više; kako ono što se na jednom mjestu dopušta ili naređuje na drugome se zabranjuje i kazni. Dakle pravednost je raznolika i promjenljiva? Nipošto, ali vremena kojima ona vlada ne teku uvijek jednako, jer su vremena«.

¹⁰ Knjiga III., gl. 7. Po prijevodu Sassovom.

Kao glavno načelo svog egzegetskog rada uzeo je sv. Augustin pravilo *l j u b a v i*. Sve tumačiti tako da u srcima slušatelja dotično čitatelja uspiri *l j u b a v B o ž j u*. U tu svrhu kaže on, napisano je čitavo Sveto Pismo. U tumačenju ps. 140. naglasuje: »Sve što se spasonosno pameću shvaća, sve što se riječima iznosi, sve što se iz koje stranice Sv. Pisma isteše: odavde svuda izvire ljubav«. U duhu ovog pravila on je tumačio svaki stavak Sv. Pisma.

3. Dva primjera egzegeze sv. Augustina.

Da se vidi na koji način sv. Naučitelj tumači Sv. Pismo nije suvišno da ovdje samim primjerima pokažem. Donosim dva primjera. Jedan je uzet iz njegovih Ispovijesti, a tumači prvo poglavlje Biblije: »U p o č e t k u s t v o r i B o g n e b o i z e m l j u«. Drugi je uzet iz svečevih »*Explanationes in Psalmos*« i to ps. 63. Oboje donosim za bolje razumijevanje u našem hrvatskom prijevodu. Prvi je prijevod spomenutog prof. Sassa kako se nalazi u »Ispovijestima sv. Augustina«, knj. XII. gl. 34., a drugi je moj prijevod, kako se nalazi u mojim »*Obredima Velike Sedmice*« u II. nokturnu Jutrenje Velikog petka.

A.) »I gledao sam također viditi koje značenje ima red, kojim si sve te stvari stvorio ili kojim si htio da budu opisane: i našao sam da je d o b r a svaka napose, a v e o m a d o b r e sve skupa, i da postoje sve u riječi Tvojoi, u Jedincu Tvojem; i da prije svakog vremena, prije neg je bilo jutra i večera, bi-jahu n e b o i z e m l j a, jer glava i tijelo Tvoje Crkve bijahu u vječnom Tvom preodređenju. Kad si pak počeo u vremenu izvađati ono što si prije svakog vremena bio odredio (da otkriješ što bješe tajno i urediš neurednost našu nastalu uslijed grijeha koji su nas držali pod sobom i odvratili bili od Tebe u bezdanu t a m e n a d k o j o m s e d i z a š e D u h T v o j d o b r i, da nas pomogne i podigne u zgodno vrijeme): tada si opravdao opake i r a s t a v i o ih od grijешnika. Postavio si i utvrdio vlast Pisma Tvojega između v o d a g o r n j i h, to jest onih, koje si Ti naučio i nadahnua, i v o d a d o l j n i h, to jest onih koji su se njima imali podložiti. S a b r a o si društva nevjernika u jednu namjeru, da se pokažu sveta nastojanja vjernika, te rode zbog Tebe djela milosrdna, razdavajući siro-

masima zemaljska bogatstva da dobiju nebeska. Užgao si pak na svodu nebeskom neka vidjela to jest Svete Tvoje koji čuvaju riječ života, koji su obdareni duhovnim darovima i sjaju se uzvišenim ugledom. Zatim za obraćenje nevjernih naroda poslužio si se stvari tjelesnom da izvedeš toliko tajna, toliko vidljivih čudesa i da riječ Tvoja bude naviještena, vazda pod svodom Svetoga Pisma Tvojega, odakle se blagoslov razlije i na vjernike Tvoje. Nadalje načinio si dušu živu vjernih kroz čuvstva uređena krepošću uzdržljivosti. Obnovio si napokon na sliku i priliku svoju duhove koji su podložni samo Tebi i koji ne trebaju više ljudskoga ugleda da za njim idu ; podvrgao si svako razumno djelovanje, hotio si da isti vjernici Tvoji pomagaju službenike Tvoje u njihovim vremenitim potrebama kroz djela milosrđa koja će pak njima koristiti za vječnost. Mi vidimo, Gospode, sve te stvari i sve su veoma dobre; mi ih vidimo, jer ih vidiš u nama Ti koji si nam dao Duha kroz kojega ih vidimo i Tebe u njima ljubimo.

Gospode Bože, pošto si nam sve dao, daj nam i mir; mir pokoja, mir subote, subote bez večeri. Jer vas ovaj predivni red stvari veoma dobrih, kad dovrši svoju prestati će, i tako će imati svoje jutro i večer. Ali je sedmi dan bez večeri, niti ima zapada, jer si ga posvetio da ostane za uvijek. A ono što si počinuo sedmi dan, pošto si učinio toliko stvari tako divnih, premda si ih učinio ostajući vazda u potpunom počitku, daje nam kroz Pismo Tvoje razumjeti kako ćemo i mi, kad dovršimo djela svoja, koja su za to veoma dobra što su dar Tvoje milosti, u subotu života počinuti u Tebi«.

Uistinu vanredno divno alegorično-mistično tumačenje, u obliku razmatranja, te ono i nama pruža obilje gradiva za pobožno razmatranje.

B.) Drugi primjer, koji navodim iz egzegeze sv. Augustina jest također krasno razmatranje istog o mucu našeg Spasitelja na temelju ps. 63.: »*Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor*«. Evo kako sv. Naučitelj tumači r. 2 i 3 ovog psalma:

r. 2. *Protexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem*«:

Zaklonio si me, Bože od zбора zlobnika, od mnoštva onih, koji čine bezakonje. Već na samu glavu našu pogledajmo. Mnogi mučenici pretrpješe take muke, ali ništa onako ne sjaje kao glava mučenika: tu najbolje vidimo što su oni pretrpjeli. Bi zaklonjen od mnoštva zlobnika. Bog ga je zaklanjao, sam Sin zaklanjao je tijelo svoje za čovječanstvom, koje nosaše, jer je Sin čovječanski i Sin je Božji. Sin Božji radi obličja sluge, imajući oblast život svoj dati i opet ga uzeti. Što mu mogoše učiniti neprijatelji? Ubiše tijelo, a dušu ne ubiše. Malo je dakle bilo Gospodu nutkovati mučenike riječju, a da ih ne ukrijepi primjerom.

Znate kakav je bio zbor zlobnih Židova i kakvo je mnoštvo bilo onih koji čine bezakonje. Koje bezakonje? Jer hotješe ubiti Gospoda Isukrsta. Tolika dobra djela, reče, učinih vam, za koje od ovih hoćete me ubiti? Ustrpljiv je bio sa svim bolesnicima njihovim, liječio je sve nemoćnike njihove, propovijedao je kraljevstvo nebesko; nije premučao mane njihove da im radije one omrznu, a ne liječnik koji ih ozdravljao. Neharni za sva ova liječenja, kaktno mahnuti od silne ognjice, bijesneći na liječnika koji ih bješe došao liječiti da li je uprav čovjek koji može umrijeti ili je nešto više od čovjeka te ne može umrijeti. Njihove riječi spoznajemo u Mudrosti Salamu-novoj: Na smrt najsramotniju, vele, osudimo ga. Iskušajmo ga: jer po njegovim riječima ima tko će se brinuti za njega. Ako je uistinu Sin Božji, neka ga izbavi.

r. 3. »Quia exacerunt ut gladium linguas suas«: Naoštriše kakono mač jezike svoje. Neka ne govore Židovi: Nijesmo ubili Isukrsta. Jer ga zato predadoše sucu Pilatu da bi se činilo kao da oni nijesu krivi smrti njegovoj. Jer kad im reče Pilat: Vi ga ubijte, odgovoriše: Nama nije dopušteno ubiti ikoga. Bezakonje zlodjela svojega hotijahu svaliti na suca čovjeka, ali zar mogoše prevariti suca Boga? Što učini Pilat, u tomu baš što učini imao je poštogod dijela: ali ako ga isporidimo s njima, bio je kriv mnogo manje. ... Ali ako je on kriv što učini preko volje: zar su nevini, koji ga prisiliše da učini? Nipošto. Nego on izreče protiv njega osudu i zapovjedi da ga propnu, i on ga donekle ubi, ali uistinu vi ga, Židovi, ubiste. Kako ubiste? Mačem jezika; jer naoštriste jezike svoje. I kad pogubiste nego kad vikaste: Propni, propni?«

4. Kritika sv. Jeronima.

Ovakovo Augustinovo tumačenje Sv. Pisma i ako nije pisano elegantnim latinskim jezikom — sv. Augustin pisao je tvrdom afrikanskom latinštinom — ipak je snažno djelovalo na njegove savremenike, a još i danas predmetom je udivljenja. Dubina misli, ozbiljne opomene koje uvjeravaju, vatrene riječi koje zanose, figure pune munje i groma koje zastrašuju, a nadasve onaj žar ljubavi koji provejava iz svake riječi i grije srca: sve to neodoljivom silom utječe na čitaoca kao što je utjecalo na prve Augustinove slušaoce u hiponskoj starodrevnoj katedrali. Narod je stajao potresen, kako svjedoči Kasiodor i više puta i vanjskim načinom dao oduška svom uzbuđenju. Utjecaj Augustinovog tumačenja iskusio je na sebi sv. Fulgencij. Dok je on još provodio mlitav život čitao je jednom zgodom razlaganje sv. Augustina o ps. 36., gdje je govor o općem sudu, koji je Augustin živim bojama opisao. To je na Fulgenciju tako djelovalo da je promijenio život.

Međutim sv. Augustin našao je oštrog kritičara svoje egzegeze; kritičara posvema dorasla njemu, jednog drugog velikog učenjaka i sveca, savremenika Augustinova: s v. J e r o n i m a. On zamjera Augustinu što pri svom tumačenju nije imao pri ruci kritični tekst Biblije (od samog Jeronima priređen). Spočitava mu što zanemaruje literalni smisao, a iznosi samo alegorični i mistični. U njegovim tumačenjima Psalama ima dosta toga što se ne slaže s drugim tumačiteljima, a ima i nekih neispravnosti, netačnosti. O tom sv. Jeronim piše sv. Augustinu u jednoj poslanici ovako:

»Ako u Evandjelju i knjigama proroka ljudi opaki nalaze što se trude pobijati, zar bi se ti čudio da u tvojim knjigama, a osobito u tumačenju Pisma, koje je vrlo teško razumjeti, neke stvari reka o bi č o v j e k d a s e n e s u d a r a j u s r a v n i m p r a v c e m? A ne velim ovo kao da već držim za ukorna nekoja od tvojih djela, jer se nikad nisam ni bavio čitanjem istih, niti ih mi ovamo imamo, izvan knjige tvojih »Solilokvija« i nekih O b j a š n j e n j a P s a l a m a, koja kad bih htio pretresati; mogao bih dokazati, da se ne

s lažu, neću reći s mojim mišljenjem, jer sam ja ništa, nego s tumačenjem starih grčkih učitelja.«¹¹

Čini se, da je i sv. Augustin podvrgao kritici neko tumačenje sv. Jeronima o sporu među sv. Petrom i Pavlom na I. jerusalemskom koncilu. Bar je kolala po istoku jedna poslanica pod imenom sv. Augustina, a u kojoj se prigovara Jeronimu, da nije točno tumačio tekst poslanice Galaćanima, u kojoj sv. Pavao govori ob onom sporu.

Jeronima je to silno upeklo. Svijestan svojeg dubokog poznavanja Svetog Pisma nije trpio, da mu itko prigovara na tom polju. I sa svim svojim vatrenim južnjačkim dalmatinskim temperamentom napisao je oštru poslanicu protiv Augustina. On je Augustina visoko cijenio kao teologa i filozofa, također kao biskupa, ali nije dopuštao, da Augustin kritikuje njegov biblijski rad, pogotovu jer je Augustin bio mnogo mlađi od Jeronima. Zato ga i nazivlje Jeronim u jednoj poslanici: »Moj po biskupskom dostojanstvu oče, a po godinama sine«. Evo kako dosta temperamentno Jeronim piše Augustinu:

»Neki moji domaći, a sudovi Isukrstovi, kakovih ima vrlo mnogo u Jerusalemu i u svetim mjestima, dodavahu da nisi prostosrdno postupao, nego da si išao za hvalom i govorkanjem ljudi, e stečeš nešto malo slave kod svjetine te s mene dodješ na veći glas: neka mnogi doznadu da ti pozivaš a ja da se bojim; ti da pišeš kao učen, ja da mučim kao neuk; i da sam napokon našao onoga koji će umučkati moju brbljavost i učiniti joj kraj. Ja pak, da iskreno ispovjedim, ne htjedoh odgovoriti dostojanstvu tvome, prvo stoga što stalno ne vjerovah da je ono tvoje pismo, ni da ti je mač, kao što o nekima veli pučka poslovice, namazan medom; drugo stoga što gledah da se ne reče da bezstidno odgovaram biskupu s kojim sam u crkvenoj zajednici, i da kudim štošta u poslanici svoga kudioca, osobito kad cijenim da je nešto u njoj krivovjerno; najposlije i zato da se ti s pravom ne bi potužio i rekao: Ama što? Kao da si vidio moj list i spazio u potpisu znakove ruke tebi poznate, tako lasno vrijeđaš prijatelja i na nj bacaš sramotu tuđe pakosti.

¹¹ Izabrane poslanice sv. Jeronima. Preveo i izvornim bilješkama pratio o. Ivan Marković. Zagreb 1908., II. sv. Posl. 52, str. 154.

»Dakle kako sam ti već prije pisao, ili mi opremi istu poslanicu svojom rukom potpisanu, ili se prođi dosadivati starcu sakrivenu u ćeliji. Ako li pak hoćeš ili da se vježbaš ili da svoje znanje na vidik iznosiš, traži ljude mlade, rječite i odlične (kakovih se kaže da ima premnogo u Rimu) koji će moći i smjeti s tobom se ogledati i što se tiče razlaganja Svetog Pisma, s biskupom se natezati u jednakom radu. Ja nekadašnji vojnik izsluženi treba da hvalim pobjede i tvoje i tuđe a ne sam nanovo da se bijem iznemoglim tijelom. Traži, velju, druge ljude: jer ako bi me često poticao da ti odgovorim, ne bih htio da se sjetim onoga što se pripovijeda o Kvintu Maksimu, naime, da je svojom strpljivošću svladao vatrenu mladost Hanibalovu... Nemoj da smo vidjeti djeca koja se bore i ne dajmo uzroka svojim prijateljima ili protivnicima da se prepiru jedni s drugima...

»Kazat ću ti opet što mislim: izazivlješ starca i podbadaš onoga koji muči; bi rekao da se veličaš znanjem. Ne pristoji se pak mojim godinama da se o meni misli da zavidim onome kome sam dužan više dobra željeti...

»S Bogom, premili moj prijatelju, po godinama sine, po dostojanstvu oče; i pazi na ovo što te molim: što mi god pišeš, gledaj da meni najprvo dodje u ruke.«¹²

U toj biblijskoj prepirci tko je imao pravo: Augustin ili Jeronim?

Gdje se ta dva tako snažna diva među sobom prepiru, gdje ta dva tako sjajna veleuma i velika sveca jedan drugome predbacuju, da nije točno protumačio biblijski tekst: mi sitni ljudi treba da se sa strahopočitanjem povučemo na stranu i da se ne usudimo kazati tko ima pravo.

¹² Iz poslanice 52, po prijevodu o. Markovića, str. 151. i d.